

Міністерство
освіти і науки України

Харківський
національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць
учасників III міжнародної науково-практичної
конференції

(27 – 28 травня 2026 року)

(електронне видання)

Харків – 2026

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

***ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСІБ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В СИСТЕМІ
ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ***

**Збірник наукових праць
учасників III міжнародної науково-практичної конференції
(27 – 28 травня 2026 року)
(електронне видання)**

Харків – 2026

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

Заступник головного редактора – Коваленко Вікторія Євгенівна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Відповідальний секретар – Якуба Леся Станіславівна, доктор філософії, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Синьова Євгенія Павлівна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Козачек Надія Олексіївна, старший викладач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Костак Катерина Олексіївна, доктор філософії, старший викладач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти: збірник III міжнародної науково-практичної конференції (27 – 28 травня 2026 року) [електронне видання]. – Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2026. – 382 с.

Рекомендовано редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
Протокол № 9 від 16.09.2026 р.

ЗМІСТ

<i>Ломакіна Т. А.</i> Спеціальна педагогіка в час змін: від адаптації людини до адаптації системи	9
<i>Анісімова Л.В.</i> Нормативно-правові засади безбар'єрності в освіті України	11
<i>Астапова Я. В.</i> Інноваційні підходи до первинного логопедичного обстеження: експрес-формат як інструмент раннього втручання	13
<i>Барішевська О.В.</i> Методика застосування технік КПТ у структурі логопедичного супроводу дітей із заїканням	16
<i>Бачинська Н.Г.</i> Безбар'єрність в освіті як чинник успішної соціалізації та навчання дітей з особливими освітніми потребами	19
<i>Белянінова К.О.</i> Логопедичні стратегії подолання порушень звуковимови у дошкільників з артикуляційною диспраксією	21
<i>Біленчук С.М.</i> Компенсаторна спрямованість слухового сприймання в процесі вивчення природи дітьми зі зниженим зором	24
<i>Білоусов О. М., Орлов А. В.,</i> Організація дистанційної освіти учнів з порушеннями зору в умовах воєнного стану (з досвіду роботи комунального закладу «Харківська спеціальна школа ім. В. Г. Короленка» Харківської обласної ради)	27
<i>Бірченко В. О.</i> Особливості формування лексико-семантичних умінь у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня	31
<i>Блеч Г. О.</i> Впровадження компетентнісного підходу у навчанні української мови школярів з порушеннями інтелектуального розвитку	34
<i>Бобрицька А. В.</i> Формування пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку із ЗНМ в умовах інклюзивного навчання	37
<i>Богдан К. О.</i> Особливості формування емоційного інтелекту у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору	40
<i>Богданова Н. Г.</i> Сучасні виклики інклюзивного навчання та спеціальної освіти в умовах цифровізації і глобалізації освіти	42
<i>Брушневська І. М.</i> Закономірності застосування сенсорної інтеграції у роботі із дошкільниками із порушеннями психофізичного розвитку	45
<i>Будник Н. О.</i> Прояви тривожних станів у дітей зі зниженим зором під час освітньої діяльності	48
<i>Васильцова К. В.</i> Методика Монтесорі як інструмент розвитку пізнавальної активності та життєвої компетентності дошкільників з порушеннями когнітивного розвитку	50
<i>Винниченко І. В.</i> Специфіка добору дидактичних ігор для розвитку мовлення дошкільників із дизартрією	54
<i>Вікуліна Ю. О.</i> Пластилінографія як засіб стимуляції мовленнєвої активності дітей раннього віку	56
<i>Водоріз М. С.</i> Адаптація учнів з порушеннями зору до навчання у інклюзивному класі як актуальна проблема психолого-педагогічної науки	59
<i>Ворошило А.В.</i> Прийоми розвитку фонетико-фонематичних процесів у старших дошкільників із дислалією	62
<i>Гвоздєва А. Ю.</i> Техніка квілінгу для дітей з порушенням зору як засіб розвитку сенсорного сприйняття	64
<i>Гендзілевська М. А.</i> Ерготерапія як засіб формування життєвих компетентностей осіб з порушеннями розвитку в умовах інклюзивної освіти	66
<i>Голець В. В.</i> Освіта, культура та правове забезпечення національної свідомості в Україні	68
<i>Голуб О. В.</i> Розвиток навичок складання тематичної описової розповіді в дітей	70

2. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/conv#Text> (дата звернення: 07.05.2026).
3. Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» (із змінами).

Астапова Я. В.

здобувачка вищої освіти

спеціальності А 6 Спеціальна освіта

Науковий керівник: Махукова Т.В

кандидат педагогічних наук, доцент,

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПЕРВИННОГО ЛОГОПЕДИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ: ЕКСПРЕС-ФОРМАТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ

Сучасна система інклюзивної освіти в Україні передбачає своєчасне виявлення порушень розвитку дитини, зокрема мовленнєвих. В умовах діяльності інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) актуалізується проблема оперативності та ефективності первинного обстеження, що зумовлює потребу впровадження експрес-методик.

Традиційні логопедичні обстеження є достатньо тривалими та ресурсомісткими, що ускладнює їх застосування при великій кількості звернень. Водночас, затримка у первинному обстеженні може негативно впливати на ефективність подальшого корекційного втручання. Саме тому актуальним є пошук інноваційних підходів, які забезпечують баланс між швидкістю та якістю оцінювання.

Проблеми логопедичної діагностики активно досліджуються у сучасній спеціальній педагогіці та логопедії. Зокрема, науковці підкреслюють важливість раннього виявлення мовленнєвих порушень та комплексного підходу до оцінювання розвитку дитини. У дослідженнях останніх років [1-2; 4; 6] наголошується на необхідності використання стандартизованих діагностичних інструментів, впровадження цифрових технологій, міждисциплінарної взаємодії фахівців, адаптації методик до умов інклюзивного середовища.

Водночас питання експрес-логопедичної діагностики залишається недостатньо розробленим у науково-методичному аспекті, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Сутність експрес-логопедичного обстеження полягає у структурованій системі швидкої оцінки мовленнєвого розвитку дитини, що дозволяє виявити наявність або ризик порушень у стислий термін (15-20 хвилин). Основними характеристиками при цьому виступають: цілеспрямованість,

стандартизованість, варіативність інструментів, орієнтація на прийняття первинного рішення [4]. Інноваційність підходу полягає в інтеграції таких сучасних освітніх концепцій як:

1. Принцип універсального дизайну навчання (UDL): різні способи подання завдань, використання візуальних, аудіо- та ігрових стимулів; адаптація під індивідуальні особливості дитини.

2. Принцип міждисциплінарності, що полягає у взаємодії логопеда, психолога, корекційного психопедагога і комплексному оцінюванню розвитку.

3. Принцип функціональності – це оцінка мовлення у природних комунікативних ситуаціях.

Запропонована нами модель включає 4 блоки:

- орієнтаційний блок, тривалістю 2-3 хв. (встановлення контакту, спостереження за поведінкою, первинна оцінка комунікації);

- діагностичний блок, де за 7-10 хв. необхідно визначити рівень звукосприйняття та вимови, лексико-граматичного розвитку та зв'язного мовлення;

- когнітивно-комунікативний блок (3-5 хв.) визначає розуміння інструкцій, увагу, пам'ять;

- аналітичний блок (2-3 хв.) – це інтерпретація результатів, визначення рівня ризику, рекомендації.

На відміну від традиційного багатокомпонентного логопедичного обстеження, експрес-формат орієнтований не на постановку остаточного логопедичного висновку, а на виявлення ризиків мовленнєвих порушень, визначення потреб дитини та прийняття рішення, щодо подальшої поглибленої діагностики або корекційного супроводу [3].

Протягом орієнтаційно-комунікативного блоку, що є одним з найважливіших, за досить короткий час логопед спостерігає: чи реагує дитина на звертання, чи підтримує зоровий контакт, чи використовує невербальні засоби комунікації, якими є особливості емоційного реагування, чи здатна дитина розуміти прості інструкції?

У нашому випадку, дитина 6 років дуже рідко відповідала словесно, але активно використовувала жести та підтримувала контакт поглядом. Це могло свідчити про мовленнєве порушення, що полягало в недостатньому рівні експресивного мовлення при збереженому розумінні зверненого мовлення.

Наступний, діагностичний блок, є центральним у структурі експрес-обстеження. Наприклад, оцінюючи звуковимову, дитині пропонували назвати зображення (риба, шапка, жук, собака), при цьому фіксували пропуски, заміни чи спотворення звуків та нестійкість артикуляції. Прикладом було заміна звуку [р] на [л], що, насамперед, свідчить про недостатню сформованість артикуляційної моторики. Оцінюючи лексико-граматичний розвиток, дитині запропонували описати сюжетну картинку. Фахівець при цьому відмітила обсяг словника, правильність граматичних конструкцій, узгодження слів. Відповідь дитини: «Дівчинка малювать квітка», свідчила про труднощі граматичного оформлення висловлювання в структурі загального недорозвитку мовлення. А

оцінюючи розуміння інструкцій, де завданням було: «Візьми олівець і поклади його під книжку», визначили, що дитина розуміє прийменникову конструкцію, здатна утримувати інструкцію та послідовність виконання.

У когнітивно-комунікативному блоці, з метою оцінки слухової пам'яті, нами було запропоновано повторити послідовність: «сонце – книга – яблуко – машина». Труднощі відтворення свідчили про недостатній розвиток слухомовленнєвої пам'яті або труднощі обробки вербальної інформації.

Здійснюючи інтерпретацію результатів (аналітико-прогностичний блок), визначили порушення звуковимови у дитини, труднощі фонематичного розрізнення, обмежений словниковий запас, недостатню зв'язність мовлення. Саме першочерговою рекомендацією фахівця стало направлення на поглиблене логопедичне обстеження, консультація психолога і корекційно-розвиткові заняття.

Наукова новизна даної моделі полягає у розробці структурованого експрес-обстеження, інтеграції принципів UDL у логопедичну діагностику, поєднанні скринінгу та клінічного підходу.

До сучасних інноваційні інструментів експрес-діагностики варто віднести цифрові додатки для оцінки мовлення, інтерактивні картки, відеофіксацію результатів, онлайн-анкети для батьків [5]. Серед українських цифрових ресурсів особливу увагу привертає платформа «Логопедійка», що містить інтерактивні вправи, артикуляційні завдання, матеріали для розвитку фонематичного сприйняття, електронний моніторинг результатів. У ході експрес-обстеження логопед може швидко оцінити мовленнєві навички, зберегти результати, сформувати індивідуальні рекомендації. Особливо це актуально у нашому випадку, коли ІРЦ Харківщини зараз працюють у дистанційному чи змішаному форматі.

Щодо переваг та обмежень експрес-формату, то переваги полягають у швидкості проведення діагностики, можливості охоплення великої кількості дітей, ранньому виявленні ризиків, оптимізації роботи ІРЦ; а от обмеження включають меншу глибину аналізу, ризик суб'єктивності, потребу у подальшому детальному обстеженні. Але все ж, використання експрес-методик дозволяє своєчасно спрямувати дитину на корекційну допомогу, формувати індивідуальну програму розвитку, підвищити ефективність роботи ІРЦ, забезпечити доступність діагностики. Експрес-формат може бути особливо ефективним у масових обстеженнях дітей з регіонів, наближених до бойових дій та ВПО; умовах обмежених ресурсів; ранньому втручанні.

Отже, експрес-логопедичне обстеження є ефективним інструментом первинної діагностики мовленнєвого розвитку дітей. Його впровадження сприяє підвищенню доступності та оперативності логопедичної допомоги.

Література

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики. К: АТОПОЛ, 2020. 384 с.
2. Конопляста С. Ю. Психолого-педагогічний супровід дітей із мовленнєвими порушеннями. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021. 230 с.

3. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. К.: МОН України, НАПН України, Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка, 2021. 200 с. URL: https://ispukr.org.ua/?page_id=8429 (дата звернення 05.05.2026).
4. Миронова С. П. Логопедія: сучасні підходи до діагностики мовлення. К.: Центр учбової літератури, 2022. 280 с.
5. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами / методичні рекомендації / укл.: Н. Софій, О. Стягунова, О. Федоренко. К.: УІПО, 2024, 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/inkluzyvne-navchannya/2024/07/29/Otsinyuvannya.navch.dosyahn.uchniv.z.OOP-metodrekomentatsiyi-2024.pdf> (дата звернення 05.05.2026).
6. Шеремет М. К. Сучасні технології корекції мовленнєвих порушень. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2023. 256 с.

Баришевська О.В.
здобувачка вищої освіти
спеціальності А 6 Спеціальна освіта
Науковий керівник: Серeda І.В.
кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІК КПТ У СТРУКТУРІ ЛОГОПЕДИЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ІЗ ЗАЙКАННЯМ

Зайкання належить до найбільш складних, часом суперечливих порушень мовлення, що зумовлено багатофакторністю його походження та варіативністю клінічних проявів. У сучасній науці зайкання розглядається як порушення темпо-ритмічної організації мовлення, що проявляється у вигляді судом, які буквально сковують мовленнєвий апарат. І що не менш важливо, таке первинне фізіологічне порушення завжди тягне за собою цілий шлейф вторинних нашарувань – глибоких емоційно-особистісних змін, які суттєво ускладнюють соціалізацію та загалом життя людини. І тут не можна не погодитися з думкою М. Шеремет, що «у разі зайкання зазвичай немає специфічної поодинокі причини, що зумовлює цю мовленнєву патологію, оскільки є потреба у поєднанні низки екзогенних та ендогенних чинників» [1].

Сучасний погляд на патогенез цього мовленнєвого дефекту підкреслює важливість вторинної невротизації. Л. Виготський у своїх працях робив акцент на ролі «соціального вивиху», де первинний біологічний дефект обростає вторинними психологічними нашаруваннями. У випадку зайкання цей механізм виглядає так:

- дитина стикається з мовленнєвим збоєм;
- батьки реагують з тривогою або напругою (поведінкове підкріплення);
- дитина починає сприймати мовлення як небезпечну ситуацію, що